

Ulu Öndər Heydər Əliyev Azərbaycan iqtisadiyyatını necə inkişaf etdirdi?

Hər bir xalqın, millətin xoşbəxtliyi, ilk növbədə, onun müstəqil və güclü dövlətə malik olması ilə müəyyən edilir. Müstəqil və güclü dövlət isə məhz güclü iqtisadiyyata əsaslanır. Bu baxımdan Ulu Öndər Heydər Əliyevin məşhur "iqtisadiyyatı güclü olan dövlət hər şeyə qadirdir" tezi bir dəfə tədiq edir ki, Ümummilli Lider iqtisadiyyatın inkişafına dövlət quruculuğunun mühüm tərkib hissəsi kimi böyük önəm verir. Məhz Ulu Öndərin gərgin əməyinin nəticəsində dövlət müstəqilliyinin ilk illərində dərin böhrana düşmüş Azərbaycan iqtisadiyyatı yenidən və müasir dövrün tələblərinə uyğun qurulub, dünya iqtisadiyyatına inteqrasiya edilib. Ümummilli Lider Heydər Əliyevin müəyyən etdiyi iqtisadi kurs hazırkı dövrdə də öz əhəmiyyətini qoruyub saxlayır.

Hələ 1990-cı illərin əvvəlində Sovet İttifaqının süqutu, buradakı müəssisələr arasında mövcud əlaqələrin pozulması, Ermənistanın hərbi təcavüzü nəticəsində bir milyondan artıq soydaşımızın doğma yurd-yuvasından didərgin düşməsi, Azərbaycanın iqtisadi, siyasi, informasiya blokadasına alınması ölkənin sosial-iqtisadi həyatını olduqca çətin vəziyyətə salmışdı. Bununla belə, bu da az imiş kimi, o dövrdəki siyasi rəhbərliyin sərəfəsizliyi, eyni zamanda, baş verən hakimiyyət böhranı ölkəni nəinki belə bir fəlakətdən azad olmağa imkan verirdi, əksinə vəziyyəti

İstehsal sahələrinin sıradan çıxması nəticəsində işsizlik səviyyəsi artmışdı. 1992-ci ildə inflyasiya səviyyəsi əvvəlki ilə nisbətən 4,9 dəfə artaraq 1012,3 faiz təşkil etmiş, 1994-cü ildə isə özünlən ən yüksək həddinə - 1763,5 faizə çatmışdı. Bunlardan əlavə, büdcə kəsirinin ÜDM-ə nisbəti 1991-ci ildəki 0,1 faizdən 1994-cü ildə 13 faizə qədər artmışdı və büdcə kəsiri bütlükdə Milli Bank tərəfindən maliyyələşdirilirdi.

1992-1994-cü illərdə, həmçinin xarici ticarət dövriyyəsinin həcmi 42 faiz azalmış, 1994-cü ilədək ölkə iqtisadiyyatına xarici sərmayə qoyul-

qaviləsi" kimi düşmüş sənədin imzalanması və icrasına başlanılması ilə Azərbaycanın beynəlxalq iqtisadi sistemə inteqrasiyasının və ölkənin enerji təhlükəsizliyinin möhkəm temeli qoyuldu. Bu müqavilə sonradan Cənub Qaz Dehlizinin təmsilində Azərbaycanı etimad və zəngin təcrübə qazandırdı. Həmçinin "Əsrin müqaviləsi"nin uğuru onun müddətinin 2049-cu ilədək uzadılmasına zəmin yaratdı. Tarixə "Yeni Əsrin müqaviləsi" kimi düşmüş sənəd Xəzər dənizinin Azərbaycan sektorundakı "Azəri", "Çıraq" yataqlarının və "Günəşli" yatağının derinlikdə yerləşən hissəsinin birgə işlənməsi və neft hasilatının pay bölgüsü haqqında düzəliş edilmiş və yenidən tərtib olunmuş Sazişi nəzərdə tutur.

Eyni zamanda, Ümummilli Lider Heydər Əliyevin 1999-cu ildə imzaladığı Fərmanla neft yataqlarının xarici şirkətlərlə birgə işlənməsindən əldə edilən mənfəət neftinin satışından daxil olan vəsaitlərin səmərəli idarə olunması, həmin vəsaitlərin prioritet sahələrin inkişafına və sosial-iqtisadi baxımdan mühüm əhəmiyyət kəsb edən layihələrin həyata keçirilməsinə yönəldil-

qoyuldu.

Artıq 1995-ci ildən Azərbaycanda barpa və dinamik inkişaf dövrü başlandı. 1995-2003-cü illər ərzində ÜDM istehsalı 90,1 faiz, dövlət büdcəsinin gəlirləri 3 dəfə, ölkənin valyuta ehtiyatları 85 dəfə, sənaye məhsulunun həcmi 25,2 faiz, kənd təsərrüfatı istehsalının həcmi 53,9 faiz, xarici ticarət dövriyyəsi 4 dəfə, iqtisadiyyatda məşğul olanların orta aylıq real əməkhaqqı 5,1 dəfə artıb, inflyasiya göstəricisi 2-3 faiz səviyyəsinə qədər endirildi, bütün maliyyə mənbələri hesabına iqtisadiyyata yönəlməmiş investisiyaların ümumi həcmi 20 milyard ABŞ dollarını ötdü.

Təsədüfi deyil ki, Ulu Öndər Heydər Əliyev 2002-ci il aprelin 25-də yerli sahibkarlarla görüşündə bildirmişdi ki, Azərbaycan dövlətinin iqtisadi siyasəti Azərbaycanın iqtisadiyyatını bazar iqtisadiyyatı yolu ilə inkişaf etdirməkdən ibarətdir: "Bunun üçün biz 1995-ci ildən başlayaraq ardıcıl sürətdə lazımlı olan iqtisadi islahatları həyata keçiririk. Biz bu gün məmnuniyyət hissi ilə deyə bilərik ki, artıq bizim iqtisadi siyasətimiz, həyata keçirdiyimiz tədbirlər öz müsbət nəticəsini verir və verməkdədir".

daha da ağırlaşdırmaqla Azərbaycanı bütün sahələrdə uçuruma yuvarlandırdı. Belə sahələrin öndə gedənə isə heç şübhəsiz ki, ölkə iqtisadiyyatı idi.

Həmin dövrün iqtisadi mənzərəsini bu illərin makroiqtisadi göstəricilərində

məmişdi. 1994-cü ildə Milli Bankın uçot dərəcəsi 250 faizə çatmışdı. Nəticədə ölkə iqtisadiyyatı idarəolunmaz vəziyyətə düşmüşdü.

Belə vəziyyətdən çıxış yolu tapmaq, ölkəni iqtisadi uçurumun kənarından qurtarmaq da asan deyildi. Lakin Ümummilli

məsini təmin etmək üçün Dövlət Neft Fondu yaradıldı. Vəsaitlərinin bir hissəsi hər il xaricə ödənilməsi məqsədilə dövlət büdcəsinə transfer olmasına baxmayaraq, hazırda Azərbaycanın 65,9 milyard dollara bərabər olan valyuta ehtiyatlarının əsas hissəsi bu Fondada cəmləşib.

Neft sektorundan əldə edilən gəlirlər iqtisadiyyatın digər sahələrinin inkişafının əsaslarını yaratdı. Meqsədyönlü iqtisadi siyasət nəticəsində makroiqtisadi sabitliyə nail olundu və davamlı iqtisadi artımın əsası qoyuldu. İqtisadiyyatın bütün sahələrində islahatlar başlandı, iqtisadiyyata cəlb olunan investisiyaların həcmi ildən-ilə yüksəldi, əhalinin həyat səviyyəsinin yaxşılaşdırılması istiqamətində ciddi addımlar atıldı.

Ulu Öndər Heydər Əliyevin təşəbbüsü və rəhbərliyi altında 1995-ci ildən başlayaraq aqrar sektorun bazar prinsipləri əsasında yenidən qurulması, sovxoz və kolxozların ləğv olunması, onlara məxsus torpağın, mal-qaranın və əmlakın kəndlilərə paylanması kimi tədbirlər nəticəsində kənd təsərrüfatında ciddi struktur dəyişiklikləri baş verdi, keyfiyyətə fərqli münasibətlər formalaşdı. Aqrar sektorda səmərəli təsərrüfatçılığın, sahibkarlığın inkişafının təmini məqsədilə kənd təsərrüfatı məhsulları istehsalçılarına

əvvəlki vergi borcları silindi. Bununla yanaşı, kənd təsərrüfatı məhsulu istehsalçıları torpaq vergisindən başqa bütün digər vergi ödəmələrindən azad edildi. Əlavə etmək lazımdır ki, hazırda da kənd təsərrüfatı məhsulu istehsalçıları torpaq vergisi istisna olmaqla digər vergilərdən azad edilirlər. Beləliklə də, Ulu Öndər Heydər Əliyevin memarı olduğu və uğurla həyata keçirdiyi torpaq islahatı Azərbaycan kənd təsərrüfatının xüsusiyyətini arzusunu reallaşdırdı, onları torpağın həqiqi sahibinə çevirdi.

Eyni zamanda, dövlət müliyyətinin özəlləşdirilməsinin qanunvericilik bazası yaradıldı və müvafiq Dövlət programları təsdiq olundu. Ulu Öndər Heydər Əliyevin rəhbərliyi ilə iqtisadi islahatların mühüm istiqaməti olan özəlləşdirmə prosesi uğurla həyata keçirildi. Bu proses ölkə vətəndaşına sahibkar, müliyyətpənci olmaq hüququ verdi.

Həmçinin 1993-1995-ci və 1997-2000-ci illəri əhatə edən sahibkarlığın inkişafı ilə bağlı İki Dövlət Proqramı sahibkarlığın inkişafının Azərbaycan dövlətinin iqtisadi siyasətinin prioritet sahələrində birincisi çəkilmiş müstəsna rol oynadı. Onların sayəsində iqtisadiyyatın və sahibkarlığın tənzimlənməsi sahəsində əhəmiyyətli tədbirlər həyata keçirildi, dövlətin sahibkarlara maliyyə dəstəyi sistem halını aldı. Eyni zamanda, dövlət-sahibkar münasibətlərinin inkişafı və tənzimlənməsinin yeni

canlandırmaq mümkündür. Belə ki, 1991-1994-cü illər ərzində ölkə iqtisadiyyatında ümumi daxili məhsul (ÜDM) istehsalı hər il orta hesabla 16,5 faiz aşağı düşmüşdü. Həmçinin sənaye istehsalının həcmi 1985-ci ildə müqayisədə 1991-ci ildə 10 faizə, 1992-ci ildə 37 faizə, 1993-cü ildə isə 50 faizə qədər azalmışdı.

Lider Heydər Əliyevin xalqın tekdüzlü tələbi ilə yenidən hakimiyyətə qayıtmasından sonra ölkədə siyasi sabitliyin bərqərar olunması, atəşkesin əldə edilməsi ilə irimiqyaslı iqtisadi islahatlara başlandı. İlk növbədə 1994-cü il sentyabrın 20-də dünyanın 8 ölkəsini təmsil edən 11 transmilli neft şirkəti ilə dünya tarixinə "Əsrin mü-

İstiqamətlər üzrə təşkil edilmiş meqsəddilə dövlətin iqtisadiyyatına müdaxiləsi minimuma endirildi. Bu dövrdə sahibkarlar üçün vergi yükünün azaldılması, istiqamətində dövlət səviyyəsində müəyyən addımların atılması da yaddaqalan hadisələrdəndir. Nəticə etibarilə Ulu Öndər Heydər Əliyevin rəhbərliyi ilə uğurla həyata keçirilən strategiya sahibkarlığın inkişafına yönəl-

Bununla da 1993-cü ilin ikinci yarısından başlayaraq aparılan ardıcıl və meqsədyönlü siyasət nəticəsində ictimai-siyasi sabitliyin təmin olunması, istehsalda yaranmış geriləmə proseslərinin qarşısının alınması və digər tədbirlərdən sonra iqtisadiyyatda tənzimləndirici aradan qaldırıldı və bununla da Azərbaycan iqtisadi inkişafında məhiyyətə yeni mərhələnin temeli

Əldə olunmuş nailiyyətlər sonrakı illərdə ölkə iqtisadiyyatının davamlı və dinamik inkişafı üçün möhkəm zəmin yaratdı. Təsədüfi deyil ki, son 20 ildə iqtisadiyyatın real həcmi 4 dəfə, ixrac 15,6 dəfə, strateji valyuta ehtiyatları 41,9 dəfə artıb. Bu dövrdə, həmçinin əhalinin nominal gəlirləri 13,7 dəfə, orta aylıq əməkhaqqı isə 13,3 dəfə yüksəlib.

Əlbəttə ki, Ulu Öndər Heydər Əliyev 1993-cü ildə yenidən hakimiyyətə gəlməsaydı, bu gün bütün bu uğurlardan danışmaq mümkün olmazdı. Heç şübhəsiz ki, gələcəkdə əldə olunaçaq nailiyyətlərin təməlinə də bu uğurlar dayanacaq. Nəticə etibarilə 100 illik yubileyi qeyd edilən Ümummilli Lider Heydər Əliyev 20 ildir cismen aramızda olmasa da, əziz xatirəsi Azərbaycan xalqının ümidinə və yaşıyır və daim dərin ictimaiyyətə yaşayacaq.